

URSZULA OSTROWSKA

AKSJOLOGIA PEDAGOGICZNA
– SUBDYSCYPLINA NAUKOWA PEDAGOGIKI
(*IN STATU NASCENDI*)

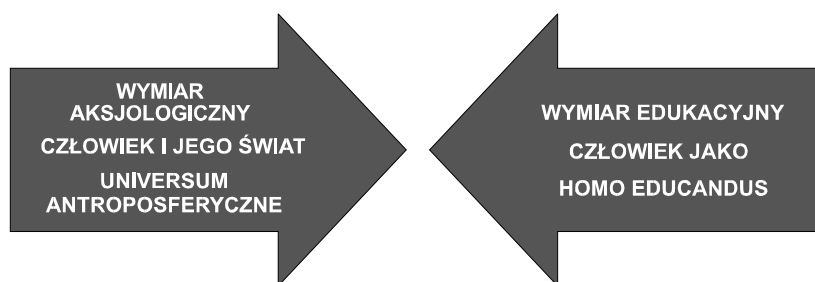
WPROWADZENIE

Człowieka i jego świat życia – w odróżnieniu od wszystkich innych bytów – znamionuje nade wszystko wielorako różnorodne bogactwo wymiaru aksjologicznego i edukacyjnego. Przede wszystkim żaden człowiek nie może usytuować się poza światem wartości *universum* antroposferycznego, którego jest konstytutywną częścią. Owo niemające kresu różnorodne w istocie swej bogactwo świata wartości *regnum homini* wyróżnia człowieka spośród wszystkich innych bytów z jednej strony, z drugiej stanowi zarazem dla niego wyzwanie i zobowiązanie dotyczące zaświadczenia człowieczeństwa, którego status wyznacza jakość zajmowanego przez istotę ludzką miejsca w *univerum* antroposfery aksjologicznej. Nic zatem dziwnego, że na przestrzeni dziejów kwestie aksjologiczne wyznaczały najistotniejsze kręgi problemów człowieka i jego świata.

Ten aksjologiczny wymiar człowieka i jego świata uwyrażnia wagę i rozległość kwestii prymarnych dla pedagogiki jako nauki zajmującej się edukacją. Procesy edukacyjne zaliczają się bowiem do najbardziej fundamentalnych i powszechnych towarzyszących ludziom z tej zwłaszcza racji, że dotyczą każdego człowieka we wszystkich fazach jego życia i rozwoju oraz różnych zbiorowości ludzkich. Nie wydaje się zatem nadużyciem spoglądanie na ludzi

przez pryzmat *homo educandus*, tj. człowieka edukowanego przez innych, tudzież podejmującego trud edukowania innych (w sposób profesjonalny i pozaprofesjonalny), jak również edukowania samego siebie w toku samokształcenia, samoedukacji, od początku swego rozumnego istnienia aż po sam kres życia. Procesy te z reguły spełniają się w postaci rozmaitych konfiguracji relacyjnych wzajemnie się warunkując, uzupełniając i weryfikując, nie wykluczając ewentualności wywodzącej się od czasów antycznych, wyrażającej przekonanie, iż *docento discimus* [ucząc innych, uczymy się (sami)].

Zasygnalizowany zakres podjętej problematyki można zilustrować graficznie (zob. Ryc. 1), wskazując na zbieżność owych konstytutywnych obszarów/perspektyw konstruujących drogę do subdyscypliny pedagogiki – aksjologii pedagogicznej.

Ryc. 1. Styczność konstytutywnych obszarów/perspektyw problemowych wymiaru aksjologicznego i edukacyjnego

Źródło: koncepcja własna

Waga i znaczenie sytuujących się kwestii w wyodrębnionych obszarach ewidentnie pretenduje do miana priorytetowych w systematyce nauk pedagogicznych. Nikt bowiem z ludzi w ciągu swego życia nie jest w stanie usytuować się poza sferą aksjologiczną i poza sferą procesów edukacyjnych, jako że każdy człowiek do swego życia i rozwoju potrzebuje wielu różnych wartości, a także rozległej zróżnicowanej wiedzy w jej nieskończoności, będącej rezultatem uczestniczenia istoty ludzkiej w różnorodnych procesach edukowania siebie i innych.

1. PEDAGOGIKA I JEJ SUBDYSCYPLINY ORAZ DZIEDZINY WIEDZY O EDUKACJI

Pedagogika jako humanistyczna i zarazem społeczna nauka¹ zajmująca się szeroko rozumianymi procesami edukacji obejmuje swym zakresem bardzo bogate spektrum subdyscyplin pedagogicznych. Wśród podstawowych dyscyplin wiedzy pedagogicznej wyłonionych z uwagi na przedmiot badań, w najnowszych kompendiach wiedzy z reguły pomijana bywa aksjologia pedagogiczna. Brakuje tego hasła nie tylko w tomie pierwszym najnowszej encyklopedii pedagogicznej, który ukazał się w 2003 r.², lecz także w suplementie, który wydano siedem lat później³. Natomiast w opublikowanym kilka lat wcześniej tomie czwartym tejże encyklopedii zamieszczono hasło „Pedagogika” i w części tego hasła zatytułowanej: „Pedagogika jako gałąź wiedzy o kształceniu i wychowaniu”, jego autor – Bogusław Śliwerski wymienia ukonstytuowane na przestrzeni dziejów podstawowe dyscypliny wiedzy pedagogicznej: „historia wychowania i myśli pedagogicznej; pedagogika ogólna; dydaktyka; teoria wychowania; pedagogika społeczna; pedagogika porównawcza; pedagogika opiekuńcza; pedagogika specjalna; pedagogika resocjalizacyjna; pedagogika pracy; pedagogika dorosłych; pedagogika medialna; pedagogika zdrowia, pedeutologia”⁴.

Również najnowsze kilkutomowe dzieło z zakresu pedagogiki, będące rezultatem współpracy licznego grona autorów w skali europejskiej (Niemiec, Włoch, Anglii, Szwajcarii, Czech, Finlandii i Polski), którego trzy pierwsze

---

¹ Orzekając, iż pedagogika jest nauką humanistyczno-społeczną, nawiązując do stanowiska Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów oraz do czynionych od lat zabiegów Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN o zaliczenie pedagogiki do nauk humanistyczno-społecznych. Do czasu administracyjnej decyzji MNiSW wpisującej pedagogikę w poczet nauk społecznych, była ona zaliczana do nauk humanistycznych. Tymczasem wywodząca się z filozofii – jak wiele innych nauk humanistycznych – pedagogika pozostaje z nią w ścisłych związkach, jest zatem w istocie swą nauką humanistyczną – nauką o człowieku i zarazem nauką społeczną, jako że człowiek funkcjonuje i spełnia się w różnych zbiorowościach społecznych, stąd też silne związki pedagogiki z socjologią.

² T. PILCH (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. I, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2003.

³ Zob. T. PILCH (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. Suplement A-Ż, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2010.

⁴ B. ŚLIWERSKI, *Pedagogika*, w: T. PILCH (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. IV, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2005, s. 100-106.

tomy ukazały się w roku 2006⁵, a czwarty kilka lat później⁶, wszystkie pod redakcją B. Śliwerskiego, w dwóch ostatnich tomach omawiających subdyscypliny wiedzy pedagogicznej (tom trzeci) oraz subdyscypliny i dziedziny wiedzy o edukacji (tom czwarty) nie ma rozdziału poświęconego aksjologii pedagogicznej. W tomie trzecim, który zawiera osiem rozdziałów, poruszono temat pedagogiki społecznej, edukacji dorosłych, pedagogiki pracy, pedagogiki opiekuńczej, pedagogiki resocjalizacyjnej, pedagogiki mediów, pedagogiki specjalnej oraz pedagogiki zdrowia⁷. Swoistą kontynuacją w tym zakresie jest tom czwarty, stanowiący poszerzenie wiedzy z zakresu nauk o wychowaniu i ich strukturze. W siedemnastu rozdziałach zaprezentowane zostały subdyscypliny i dziedziny wiedzy o edukacji, takie jak: pedagogika filozoficzna, pedagogika religii, pedagogika kultury, pedagogika socjologiczna, pedagogika kultury popularnej, pedagogika prenatalna, pedagogika rodziny, pedagogika rodzaju (gender), teoria wychowania, orientacje dydaktyczne, pedagogika twórczości, pedagogika wczesnoszkolna, pedagogika inkluzyjna, pedagogika sportu, pedagogika zarządzania, *quasi*-rynek – ekonomiczne uzasadnienie konkurowania w edukacji oraz pedagogika alternatywna⁸.

To niezwykle wartościowe dzieło z jednej strony dowodzi, iż pedagogika rozwija się nadzwyczaj dynamicznie, obejmując swym zakresem nowe spektrum problemowe i zarazem otwiera nowe obszary wiedzy naukowej, z drugiej natomiast inspirująco motywuje do dalszych przedsięwzięć z tego zakresu, w tym niewątpliwie skłania do wnikliwego zajęcia się kwestią nieuwzględnionej w nim aksjologii pedagogicznej.

Zanim podejmę próbę odniesienia się do zasygnalizowanego stanu rzeczy nieuwzględniania w kompendiach wiedzy rozważanej tu subdyscypliny pedagogicznej, zwrócę uwagę na znamieny fakt ukazania się w ostatnim kwartale 2016 r. najnowszej publikacji encyklopedycznej z nauk pedagogicznych pod tytułem *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, przygotowanej pod redakcją Krystyny Chałas i Adama Maja z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego

---

⁵ Zob. B. ŚLIWERSKI (red.), *Pedagogika, podstawy nauk o wychowaniu*, t. I, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne 2006; B. ŚLIWERSKI (red.), *Pedagogika, pedagogika wobec edukacji, polityki oświatowej i badań naukowych*, t. II, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne 2006; B. ŚLIWERSKI (red.), *Pedagogika, subdyscypliny wiedzy pedagogicznej*, t. III, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne 2006.

⁶ B. ŚLIWERSKI (red.), *Pedagogika, subdyscypliny i dziedziny wiedzy o edukacji*, t. IV, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne 2010.

⁷ Tamże.

⁸ Tamże.

Jana Pawła II⁹. Jest to obszerne dzieło znakomicie wydane pod względem merytorycznym oraz pięknie pod względem edytorskim. Liczy 1572 strony i zawiera 346 haseł napisanych przez 140 autorów polskich i zagranicznych, głównie pedagogów, a także reprezentujących takie dyscypliny naukowe, jak filozofia, socjologia, teologia.

Encyklopedia zawiera *liczne* hasła, które nie znalazły dla siebie miejsca w dotychczas wydawanych kompendiach z zakresu pedagogiki i aksjologii. Wprawdzie kompendium (z łac. *compendere* – ważyć coś razem) to w miarę pełny, ale zazwyczaj ujęty w sposób skrótowy zasób wiedzy na określony temat. Niemniej hasła te, zawierające „esencję” wiedzy z aksjologii pedagogicznej, mają charakter artykułowy, inspirująco skłaniając do kontynuacji dalszych dociekań z danego zakresu.

Dzieło wychodzi naprzeciw wieloletnim oczekiwaniom oraz potrzebom teoretyków i praktyków zajmujących się edukacją na wszystkich szczeblach rozwoju człowieka, a także osób podejmujących trud samodoskonalenia, samoedukacji. Oprowadza po zawilóściach dróg *universum* antroposferycznego, dotykając niezwykle trudnych i spornych problemów sytuujących się najbliżej człowieka i jego świata. Wpisując się w fascynujący, niemający kresu dyskurs aksjologiczny i edukacyjny, wprowadza w istotę życia wartościowego, życia w wartościach i dla wartości zaświadczających człowieczeństwo, zarazem uwrażliwiają na nieodzowność nabywania tychże umiejętności przez całe życie. Encyklopedia wytycza ogromnie ważny krok na drodze do odzyskiwania ważności roli wartości w edukacji. Co szczególnie istotne z racji podjętej w niniejszym tekście problematyki, w encyklopedii zawarto hasło „aksjologia pedagogiczna” autorstwa A. Maja¹⁰. Wskazuje on na genezę subdyscypliny (przywołując rozważania na ten temat U. Ostrowskiej – por. Ryc. 3), określa jej przedmiot, który stanowią wartości i procesy wartościowania oraz teorie mające zastosowanie w pedagogice. Za Wincentym Okoniem odnotowuje węższe rozumienie subdyscypliny¹¹, a następnie za B. Milerskim i B. Śliwerskim przytacza z leksykonu PWN jej szerokie znaczenie¹². W dość rozległym zakresie dokonuje przeglądu literatury przedmiotu i na koniec w porząd-

---

⁹ K. CHAŁAS, A. MAJ (red.), *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, Radom: Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne 2016.

¹⁰ A. MAJ, *Aksjologia pedagogiczna*, w: K. CHAŁAS, A. MAJ (red.), *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, s. 87-91.

¹¹ W. OKOŃ, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2004, s. 22.

¹² B. MILERSKI, B. ŚLIWERSKI (red.), *Pedagogika. Leksykon PWN*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2000, s. 11-12.

ku alfabetycznym wskazuje osoby, które wniosły istotny bezpośredni czy pośredni wkład do rozwoju przesłanek konstruujących aksjologię pedagogiczną w Polsce, a mianowicie: K. Chałas, Cz. Czapów, K. Denek, W. Furmanek, J. Górniewicz, S. Hessen, J. Homplewicz, Jan Paweł II, W. Kaczyńska, K. Kotłowski, S. Kunowski, Z. Melosik, Z.K. Mysłakowski, B. Nawroczyński, K. Olbrycht, K. Ostrowska, U. Ostrowska, B. Suchodolski, W. Szczęsny, H. Świda-Ziemba, J. Tischner, W. Witkowski¹³.

2. AKSJOLOGIA PEDAGOGICZNA W SYSTEMIE NAUK PEDAGOGICZNYCH

Nauka – obok techniki i sztuki oraz innych dziedzin życia preferowanych przez człowieka – to jedna z głównych sfer działalności ludzkiej. Głównym celem działalności naukowej jest poznawanie i opis otaczającego świata metodami naukowymi. Z uwagi na dynamiczny rozwój nauki, jej wielość (zróżnicowanie) i jedność (generalizacja) niejednokrotnie podejmowano próby porządkowania nauk, dokonując ich systematyki głównie w zależności od przyjętych kryteriów i celów tych przedsięwzięć. Uwzględniając takie kryteria, jak przedmiot badań, metody badań, zadania i cele nauki, rodzaj formułowanych problemów i twierdzeń, sposoby wyjaśniania, uzasadniania oraz stopień ogólności i abstrakcji, owemu przedsięwzięciu porządkującemu niekiedy przypisuje się miano klasyfikacji nauk¹⁴. Tymczasem z uwagi na krzyżowanie się w różnym stopniu i zakresie pól problemowych poszczególnych nauk, dyscyplin i subdyscyplin naukowych termin „klasyfikacja” nie jest właściwy. W owych podziałach bowiem nie jest możliwy do spełnienia *conditio sine qua non* wymóg rozłączności i zupełności (adekwatności) tego sposobu porządkowania nauki, w przeciwieństwie do typologii porządkującej określony wycinek rzeczywistości według ustalonych typów.

Według przyjętej przez OECD od 2004 r. systematyki nauk obejmującej swym zakresem sześć dziedzin nauki oraz jedną dziedzinę sztuki, tj. 1. Nauki przyrodnicze (*Natural Sciences*); 2. Nauki inżynierskie i techniczne (*Engineering and Technology*); 3. Nauki medyczne i nauki o zdrowiu (*Medical and Health Sciences*); 5. Nauki rolnicze (*Agricultural Sciences*); 6. Nauki społecz-

---

¹³ A. MAJ, *Aksjologia pedagogiczna*, s. 90-91.

¹⁴ Zob. np. J. SUCH, M. SZCZEŚNIAK, *Filozofia nauki*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM 2000, s. 51.

ne (*Social Sciences*); 7. Nauki humanistyczne (*Humanities*); 8. Sztuka (*Art*), pedagogika ulokowana została w grupie nauk społecznych.

Natomiast zgodnie z uchwałą Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów z 24 października 2005 r. określonych zostało siedemnaście dziedzin nauki: biologiczne, chemiczne, ekonomiczne, farmaceutyczne, fizyczne, humanistyczne, leśne, matematyczne, o kulturze fizycznej, o ziemi, prawne, rolnicze, techniczne, teologiczne, weterynaryjne, wojskowe, oraz cztery dziedziny sztuki: filmowe, muzyczne, plastyczne, teatralne. W tejże systematyce pedagogika została ulokowana w grupie nauk humanistycznych.

W najnowszej systematyce nauki (będącej w gestii ministra do spraw nauki i szkolnictwa wyższego a nie Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów), obowiązującej od 1 października 2011 r. wraz z wejściem w życie nowelizacji ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym (2005 r.), obowiązuje trzystopniowy podział nauk uwzględniający obszary wiedzy, dziedziny wiedzy i dyscypliny naukowe. W tej systematyce wyłoniono siedem obszarów nauk: humanistycznych; społecznych; ścisłych; przyrodniczych; technicznych; rolniczych, leśnych i weterynaryjnych; medycznych i nauk o zdrowiu oraz jeden obszar sztuk. W obrębie tychże obszarów wyodrębniono osiemnaście dziedzin nauki i cztery dziedziny sztuki, a w ich ramach aż osiemdziesiąt sześć dyscyplin naukowych i dziewięć dyscyplin artystycznych. Pedagogika ponownie została ujęta w obszarze nauk społecznych. W rezultacie takiego stanowiska zachwiane zostają tradycyjne związki pedagogiki z filozofią, w tym z etyką, a ponadto bardziej eksponowany jest wymiar społeczny, sytuując na dalszym planie wymiar osobowy i istotę człowieczeństwa w procesach edukacji.

Działalność naukową człowieka konstruuje szeroko pojęty **obszar nauki** (pojmovany jako część *universum* świata ludzkiego), w obrębie którego według przyjętych kryteriów, takich zwłaszcza, jak przedmiot badań oraz sposób opisu rzeczywistości, wyłania się **dziedziny nauk** jako względnie trwale ukształtowaną i wyodrębnioną grupę dyscyplin naukowych.

Główną przesłankę dla wyodrębniania dziedziny naukowej stanowią potrzeby kierowania badaniami podstawowymi, kształceniem kadr naukowych i szkolnictwem wyższym. Z kolei w obrębie dziedzin nauki wyłaniane są **dyscypliny naukowe** usystematyzowane ze względu na przedmiot i cele poznania, a także społeczne znaczenie rezultatów tychże przedsięwzięć. Nauka obejmuje całokształt zakresów wiedzy, jakie wyznaczają granice danej dyscypliny naukowej. Dyscyplina naukowa to ważna społecznie, ukształtowana i wyodrębniona ze względu na przedmiot i cel badań lub kształcenia część nauki w znaczeniu instytucjonalnym uznana za podstawową jednostkę jej systematyki grupa dyscyplin naukowych, w ramach której nadawane są stop-

nie i tytuły naukowe. Dyscyplina naukowa to dział nauki wiążący się z jednym przedmiotem opisu, np. pedagogika, psychologia, socjologia. Intensywny rozwój nauk oraz nieodzowność specjalizacji wiedzy stanowi podstawę do wyłaniania w obrębie funkcjonujących dyscyplin naukowych – **subdyscyplin naukowych** koncentrujących się na węższych fragmentach rzeczywistości z tendencją do bardziej wnikliwego eksplorowania w głąb zataczających konstytutywne kręgi pól problemowych. Aksjologia pedagogiczna sytuuje się w obszarze subdyscypliny naukowej, tj. części dyscypliny naukowej wyłonionej ze względu na bardziej szczegółowy przedmiot badań, aparaturę pojęciową i metodologię, co zilustrowano graficznie na Ryc. 2.

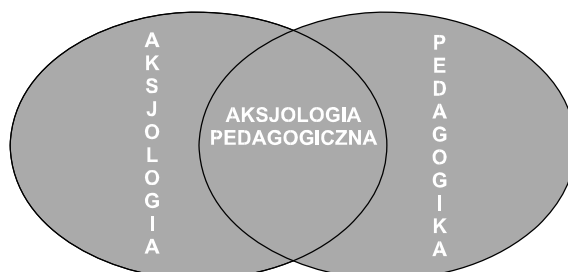

Ryc. 2. Systemowe ujęcie struktury nauki

Źródło: koncepcja własna

Współczesna pedagogika rozwija się dynamicznie, modyfikująco ubogacając na miarę przemian i wyzwań tradycyjne obszary zainteresowań, a także włączając nowe problemy ekspansywnie zmieniającego się świata, nawiązując wieloraką współpracę z innymi dyscyplinami, takimi zwłaszcza, jak filozofia, psychologia, socjologia, i innymi. Wśród tych przemian uwidaczniają się tendencje z jednej strony do dyferencjacji/różnicowania nauk, z drugiej – do unifikacji/ integrowania nauk. Można uznać, iż poniekąd rezultatem owych tendencji jest wyłonienie się aksjologii pedagogicznej.

Ryc. 3. Aksjologia pedagogiczna jako dyscyplina szczegółowa ukonstytuowana na skrzyżowaniu aksjologii i pedagogiki

Źródło: U. OSTROWSKA, *Aksjologiczne podstawy wychowania*, w: *Pedagogika podstawy nauk o wychowaniu*, t. I, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne 2006, s. 404.

Aksjologia pedagogiczna to subdyscyplina, która powstała na skrzyżowaniu dwóch dyscyplin naukowych – aksjologii i pedagogiki ogólnej (zob. Ryc. 3). Jak już wcześniej zostało sygnalizowane, odnotowana w nielicznych kompendiach wiedzy subdyscyplina ta zwykle ujmowana bywa wąsko, jako dział pedagogiki ogólnej, zajmującej się wartościami, które w procesie wychowania należy zaszczerpić wychowankom¹⁵.

Na szczególną uwagę w niniejszym tekście zasługuje wszakże należące do wyjątków szerokie ujęcie rozważanego terminu zawarte w *Pedagogice. Leksykonie PWN* pod redakcją B. Milerskiego i B. Śliwerskiego, w którym subdyscyplina została określona następująco: „aksjologia pedagogiczna [gr. aksios ‘cenny’, ‘godny’, ‘logos’ nauka] dział pedagogiki ogólnej zajmujący się wartościami w socjalizacji i wychowaniu człowieka, dostarczający przesłanek teoret.[ycznych] do oddziaływań pedagog.[icznych] czy formułowaniu treści i programów [wych.[owawczych]]; wyróżnia się 2 podstawowe płaszczyzny badań aksjologicznych w pedagogice; 1) teoret.[ycznej], w ramach której bada się ogólną naturę wartości, możliwości ich poznania i definiowania, ich genezę i status ontyczny, 2) postulatywną, odnoszącą się do prób ustalania taksonomii wartości, ich klasyfikacji, a także kryteriów i reguł wartościowania”¹⁶.

Przyczyn pomijania aksjologii pedagogicznej w niektórych kompendiach wiedzy, a także niejednokrotnie w literaturze przedmiotu jest co najmniej kilka. Znane są dość powszechnie tzw. kłopoty z szeroko pojętym porządkowaniem nauk. Jak dotąd, żadna z propozycji systematyki w nauce nie zyskała

¹⁵ Zob. W. OKOŃ, *Nowy słownik pedagogiczny*, s. 22.

¹⁶ B. MILERSKI, B. ŚLIWERSKI (red.), *Pedagogika. Leksykon PWN*, s. 11-12.

powszechnej aprobaty, natomiast wzbudziła szereg wątpliwości i wyzwoliła liczne kontrowersje. Na drodze porządkowania wielości nauki pojawia się zbyt wiele dystynkcji stanowiących bariery nie do pokonania, sytuujące się na biegunach specjalizacji i generalizacji nauki, niekiedy określanych jako „dyferencjacja” (różnicowanie) i „unifikacja” (integrowanie)¹⁷.

Nie bez znaczenia dla statusu subdyscypliny aksjologii pedagogicznej jest bez wątpienia fakt, iż aksjologia jako nauka o wartościach wyłoniła się na przełomie XIX i XX stulecia. Niemniej w nauce polskiej w ciągu XX wieku odnotowano żywy rozwój filozoficznej myśli o wychowaniu i zarazem intensywny rozwój wyspecjalizowanych dyscyplin pedagogicznych będących następstwem dyferencjacji wiedzy o procesach i zjawiskach wychowawczych. Od tego czasu ukazało się wiele interesujących prac podejmujących problematykę aksjologiczną zorientowaną pedagogicznie i *versus*. W różnych ośrodkach akademickich w Polsce koncentrowano uwagę na problematyce ewidentnie wpisującej się w obszar aksjologii pedagogicznej, choć nie zawsze owym przedsięwzięciom przypisywano takie miano, operując np. kategorią orientacji czy problemów aksjologicznych. Aczkolwiek głównym zadaniem niniejszego tekstu nie jest dokonanie przeglądu piśmiennictwa z zakresu aksjologii pedagogicznej, to jednak uzasadnione będzie odwołanie się do co najmniej kilku znaczących przykładów w tej mierze, jednakże z uwagi na ograniczoność miejsca zaledwie wybiórczo zostanie to potraktowane.

Nawiązując do *Encyklopedii aksjologii pedagogicznej*, przygotowanej pod redakcją dwojga naukowców z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, jako wieloaspektowego, rzetelnego kompendium wiedzy aksjologicznej wychodzącej naprzeciw zadaniom i wyzwaniom edukacji, rozpocznę od tejże uczelni. Otóż z inicjatywy zespołu pracowników Katedry Pedagogiki Ogólnej KUL zorganizowane zostały pod patronatem KPN PAN ogólnopolskie konferencje naukowe pod tytułem: „Pedagogika ogólna. Problemy aksjologiczne” (1996) oraz „Aksjologiczne orientacje w pedagogice” (2013). Jakkolwiek tych konferencji nie przypisano *stricto* aksjologii pedagogicznej, lecz zgodnie ze znaczeniem terminów „problemy” i „orientacje” ich problematyka skoncentrowana została na trudnych sytuacjach i poważnych kwestiach wymagających rozwiązywania (problemy), na określonych poglądach lub preferencjach, na rozpoznawaniu sytuacji zagadnień aksjologicznych w pedagogice (orientacje), to jednak trzeba postrzegać te przedsięwzięcia jako znaczące

---

¹⁷ Zob. np. A. BRONK, S. MAJDAŃSKI, *Kłopoty z porządkowaniem nauk: perspektywa naukoznawcza*, „Nauka” 1/2009, s. 47-66; R. MICHAŁEK, *Głos w sprawie klasyfikacji nauki*, „Nauka” 3/2008, s. 155-159.

wychodzenie naprzeciw wytyczaniu drogi do konstytuowania subdyscypliny aksjologii pedagogicznej, czego ewidentnie dowodzą będące pokłosiem konferencji publikacje¹⁸. Działalność naukowa i publikacje niektórych pracowników Instytutu Pedagogiki KUL znacząco wpisują się w obszar aksjologii pedagogicznej, w tym zwłaszcza dorobek naukowy prof. K. Chałas oraz innych osób¹⁹.

Ważne miejsce w konstruowaniu obszaru aksjologii pedagogicznej zajmuje bydgoski ośrodek akademicki, a mianowicie Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, wcześniej Wyższa Szkoła Pedagogiczna i Akademia Bydgoska im. Kazimierza Wielkiego. Z inicjatywy i pod przewodnictwem prof. Andrzeja M. de Tchorzewskiego w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia i na początku 2000 r. ośrodek ten organizował konferencje naukowe z cyklu „Aksjologia – edukacja”, których owocem są publikacje, koncentrujące się na wybranych wartościach, takich jak między innymi: odpowiedzialność, wolność, tolerancja, sens życia i innych²⁰. We wstępie jednej z owych publikacji A.M. de Tchorzewski napisał: „Aksjologia pedagogiczna ze względu na doniosłość, jaka przypada jej niemalże we wszystkich próbach opisywania i wyjaśniania zjawisk edukacyjnych, ma swoje powiązania z etyczno-deontologicznymi problemami nauczycielskiej profesji, którą odzwierciedlają relacje: młodzież – nauczyciele – społeczeństwo”²¹.

Te aksjologiczne przedsięwzięcia były kontynuowane w bieżącym stuleciu przez pracowników Instytutu Pedagogiki UKW, w którym organizowano

---

¹⁸ Zob. T. KUKOŁOWICZ, M. NOWAK (red.), *Pedagogika ogólna. Problemy aksjologiczne*, Lublin: RW KUL 1997; M. NOWAK, P. MAGIER, I. SZEWCZAK (red.), *Antropologiczna pedagogika ogólna*, Lublin: Wydawnictwo KUL, Wydawnictwo Gaudium 2010.

¹⁹ Zob. K. CHAŁAS, *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, t. I: *Godność, wolność, odpowiedzialność, tolerancja*, Lublin–Kielce: Wydawnictwo Jedność 2003; K. CHAŁAS, S. KOWALCZYK, *Wychowanie ku wartościom narodowo-patriotycznym. Elementy teorii i praktyki*, t. II: *Naród, ojczyzna, patriotyzm, państwo, pokój*, Lublin–Kielce: Wydawnictwo Jedność 2006; K. CHAŁAS, *Wychowanie ku wartościom wiejskim jako szansa integralnego rozwoju wychowanka*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2007; K. CHAŁAS, A. MAJ, J. MARIAŃSKI, *Wychowanie ku wartościom religijnym. Elementy teorii i praktyki*, Lublin–Kielce: Wydawnictwo Jedność 2009 i inne.

²⁰ Z tego cyklu ukazały się także między innymi publikacje, jak: A.M. DE TCHORZEWSKI (red.), *Odpowiedzialność jako wartość i problem edukacyjny*, Bydgoszcz: Wydawnictwo WERS 1998; A.M. DE TCHORZEWSKI (red.), *Wolność jako wartość i problem edukacyjny*, Bydgoszcz: Wydawnictwo WERS 1999; A.M. DE TCHORZEWSKI, W.M. WOŁOSZYN-SPIRKA (red.), *Tolerancja jako wartość i problem edukacyjny*, Bydgoszcz: Wydawnictwo WERS 2000; A.M. DE TCHORZEWSKI, P. ZWIERZCHOWSKI (red.), *Sens życia – sens wychowania*, Bydgoszcz: Wydawnictwo WERS 2001 i inne.

²¹ *Odpowiedzialność jako wartość i problem edukacyjny*, s. 5.

aksjologiczne konferencje naukowe, w tym między innymi z cyklu „Aksjologiczne podstawy edukacji”: „Milczenie – monolog – dialog” (2010), „Samotność jako faktyczność – konieczność – możliwość” (2012) oraz „Między wolnością a odpowiedzialnością za słowo” (2015), a także prowadzono badania w tym zakresie oraz wydawano publikacje na ten temat²².

Kolejnym ośrodkiem był Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, w którym między innymi pracownicy Instytutu Nauk o Wychowaniu zorganizowali konferencję naukową „Aspekty aksjologiczne w edukacji” w 2000 r., a dwa lata później odbył się w tej uczelni IV Ogólnopolski Zjazd Pedagogiczny, w toku którego wieloaspektowo podejmowano zagadnienia koncentrujące się wokół problematyki aksjologii pedagogicznej²³.

Ważną rolę w tej mierze spełnił w tym okresie Uniwersytet Śląski w Katowicach Filia w Cieszynie, czego dowodzi kilka tomów publikacji wydanych pod redakcją K. Olbrycht z cyklu „Edukacja aksjologiczna”²⁴. Szczerze mówiąc nie pozwala na dokładniejsze omówienie dorobku wpisującego się w obszar aksjologii pedagogicznej, jak i przywołania innych ośrodków naukowych, w których sukcesywnie nadal wzbogacany jest dorobek z tego zakresu.

Pomimo dość znacznego dorobku naukowego różnych ośrodków w kraju, wymiar aksjologiczny edukacji nadal pozostaje niewystarczająco rozpoznany i wymaga intensywnych eksploracji w ramach subdyscypliny aksjologii pedagogicznej oraz innych dyscyplin z nią współdziałających.

Podążając tropem wytyczonych rozważań z perspektywy podjętej problematyki, wypada zwrócić uwagę na treści pierwszego tomu przywoływanego

---

²² U. OSTROWSKA, *Język edukacji akademickiej w opinii studentów pedagogiki UWM w Olsztynie i UKW w Bydgoszczy*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy 2008; U. OSTROWSKA, *Studenci wobec godności. Między nieodzownością a kontestacją*, Kraków: Oficyna Wydawnicza IMPULS 2004; U. OSTROWSKA (ed.), *In the Circle of Axiological Problems of Academic Education*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy 2013.

²³ Między innymi ukazały się wówczas takie publikacje, jak: U. OSTROWSKA (red.), *Aspekty aksjologiczne w edukacji*, Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie 2000; U. OSTROWSKA (red.), *Edukacja przełomu wieków wobec kwestii aksjologicznych*, Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie 2001; U. OSTROWSKA (red.), *Aksjologiczne aspekty relacji interpersonalnych w edukacji*, Kraków: Oficyna Wydawnicza IMPULS 2002; U. OSTROWSKA, A.M. DE TCHORZEWSKI (red.), *Etos pedagogów i edukacji wobec problemów globalizacji*, Bydgoszcz–Olsztyn: Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego 2002 i inne.

²⁴ Zob. Seria: *Edukacja aksjologiczna*: K. OLBRYCHT (red.) – t. I: *Wymiary – kierunki – uwarunkowania* (1994); t. II: *Odpowiedzialność pedagoga* (1995); t. III: *O tolerancji* (1995); t. IV: *Wybrane problemy przekazu wartości* (1999), Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

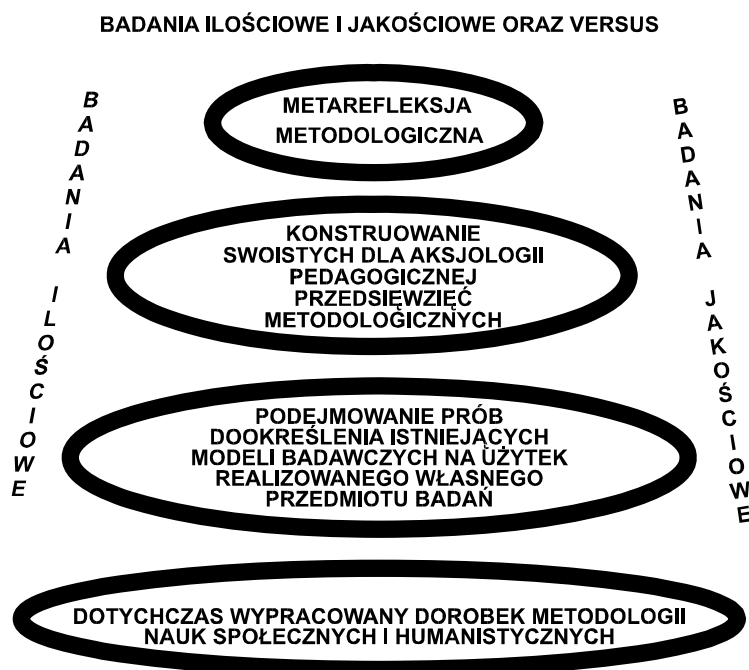
wcześniej dzieła pod redakcją B. Śliwerskiego *Pedagogika podstawy nauk o wychowaniu*, który zawiera szósty rozdział pt. *Aksjologiczne podstawy wychowania* autorstwa U. Ostrowskiej. Otóż oprócz omówienia w nim genezy i przedmiotu badań aksjologii jako nauki o wartościach, podjęcia zagadnienia rozumienia wartości i ich typologii, a także przesłanek wychowania w wartościach i ku wartościom – zasygnalizowano kwestię genezy aksjologii pedagogicznej jako dyscypliny szczegółowej²⁵.

Problematyka aksjologiczna w edukacji interesuje nie tylko pedagogów, lecz także filozofów, psychologów, socjologów i reprezentantów innych dyscyplin naukowych, którzy podejmując zagadnienia aksjologiczne w różnych aspektach, znacząco przyczyniają się do wzbogacania dorobku aksjologii pedagogicznej.

Jakkolwiek dotąd nie dopracowano się jednej, obowiązującej, uniwersalnej definicji terminu „nauka”, która obejmowałaby swym zakresem wszystkie konstytutywne desygnaty tego pojęcia, to jednak przyjmuje się, iż nauka to wyspecjalizowany obszar ludzkiej działalności, której celem jest pozyskiwanie nowej poznawczo i technologicznie wiedzy poddawanej ustawicznej krytyce. Wszelako o odrębności każdej dyscypliny naukowej i jej subdyscyplin decyduje zespół uczonych (ludzi nauki), wyodrębniony przedmiot badań, stosowana i tworzona oraz doskonalona przez nich metodologia, a także wytwory pracy naukowców (dzieła naukowe, teorie naukowe) i obiekty materialne niezbędne do rozwoju nauki. W tym miejscu wylania się kwestia natury zasadniczej, w jakim stopniu i zakresie subdyscyplina pedagogiki – aksjologia pedagogiczna spełnia wskazane powyżej elementy. Zaprezentowano dość liczny zespół ludzi nauki sytuujących się w różnych ośrodkach naukowych w kraju podejmujących wieloaspektową problematykę aksjologii pedagogicznej z perspektywy teoretycznej, empirycznej oraz praktycznej, czego rezultatem są dzieła ewidentnie zaświadczone o wyodrębnionym przedmiocie badań subdyscypliny i o jej znacząco wartościowym dorobku naukowym, który niewątpliwie wymaga porządkującego podejścia oraz dalszego rozwoju i doskonalenia. Można zatem przyjąć, iż konstytutywne warunki odrębności subdyscypliny aksjologii pedagogicznej zostały spełnione zarówno w aspekcie osobowym, instytucjonalnym, jak i przedmiotowym, o czym zaświadcza wyodrębniony przedmiot badań oraz stosowana i tworzona, a także doskonalona przez naukowców metodologia badań.

---

²⁵ U. OSTROWSKA, *Aksjologiczne podstawy wychowania*, w: *Pedagogika, podstawy nauk o wychowaniu*, t. I, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne 2006, s. 391-415.

Ryc. 4. Podstawy konstruowania
oraz doskonalenia metodologii badań aksjologii pedagogicznej
Źródło: koncepcja własna

Kwestia metodologii badań subdyscypliny aksjologii pedagogicznej ze względu na swą specyfikę wymaga szczególnej troski. Aksjologia pedagogiczna, analogicznie jak inne szczegółowe subdyscypliny pedagogiczne, z jednej strony korzysta z dotychczas wypracowanego dorobku metodologicznego w naukach humanistycznych i społecznych, z drugiej coraz śmielej podejmuje wyzwania w zakresie dookreślania istniejących modeli badawczych na użytek własnego przedmiotu badań. Nie wykluczając przy tym ewentualności poszukiwania swoistych dla własnej subdyscypliny przedsięwzięć metodologicznych w kontekście krytycznej refleksji nad sposobami jej uprawiania w postaci inspirującej twórczo metarefleksji metodologicznej, co zilustrowano graficznie na Ryc. 4, którą konstruuje kilka hierarchicznie usytuowanych, stopniowo zwężających się ku górze poziomów. Najszerszy poziom stanowi fundament do wkraczania na poziomy wyższe, wymagające dysponowania należnym zasobem kompetencji metodologicznych oraz odpowiednim zaangażowaniem w dystynkcje metodologiczne. Specyfika natury zjawisk aksjologicznych

i edukacyjnych wymaga projektowania badań tych sfer rzeczywistości w odpowiednio swoisty sposób. Jak zaznaczono na rycinie, w zależności od przedmiotu badań oraz przyjętych celów w procesach epistemologiczno-eksploracyjnych w aksjologii pedagogicznej wykorzystywane jest zarówno podejście ilościowe bądź jakościowe (z uwagi na różnice obu podejść usytuowano je na przeciwległych stronach ryciny), jak i w rozmaitych konfiguracjach łącznie obu podejść badawczych, co zaznaczono u wierzchołka ryciny.

Z perspektywy podjętych rozważań uzasadnione jest odniesienie się do kwestii konstruowania podstaw rozwoju i doskonalenia dorobku naukowego subdyscypliny aksjologii pedagogicznej jako etapowego/kilkupoziomowego namysłu, co ilustruje graficzne ujęcie (Ryc. 5).

Punktem wyjścia uczyniono fundamentalny najszerszy poziom skłaniający ku wnikliwej, krytycznej analizie dotychczasowego dorobku naukowego z zakresu aksjologii pedagogicznej. Kolejny poziom dotyczy podejmowania prób porządkującego doń podejścia według przyjętych kryteriów ogniskujących wokół perspektywy teoretycznej, systematyzującej i postulatywnej, a także kulturowej, po to, aby kompetentnie wspinając się na następny poziom zmierzać ku wzbogacaniu owego dorobku naukowego w zakresie koncepcyjnym, metodologicznym, empirycznym oraz praktycznym. Istotną rolę w proponowanej koncepcji przypisuje sytuującemu się na szczycie poziomowi metarefleksji, rozumianej przede wszystkim jako zintensyfikowanie namysłu nad sposobami uprawiania subdyscypliny aksjologii pedagogicznej, w tym krystalizowania się wglądu w wymiarze teoretycznym, metodologicznym, empirycznym i praktycznym. Metarefleksja oznacza także skłanianie się do zorientowanych kreatywnie powrotów na poziomy niższe po przebytej drodze pokonywania poziomów wzbogacających w wiedzę i doświadczenie, ale zarazem motywującej do transgresyjnego wzniesienia się „ponad”/ wyjścia „poza” ów zasób wiedzy i doświadczenia (np. w innym kontekście, z odmiennej perspektywy itp.), zgodnie wszakże z przyjętymi kryteriami, wytyczonymi celami natury koncepcyjnej, metodologicznej, empirycznej oraz praktycznej.

Ryc. 5. Etapy konstruowania podstaw rozwoju dorobku naukowego subdyscypliny aksjologii pedagogicznej

Źródło: koncepcja własna.

ZAKOŃCZENIE

Nieodzowność podejmowania zagadnień aksjologicznych w obszarze nauk pedagogicznych, zwłaszcza przez sytuującą się w epicentrum problemowym w podjętych rozważaniach aksjologię pedagogiczną, wynika z tej oczywistej racji, że edukacja zalicza się do najbardziej powszechnych procesów dotyczących w różnym stopniu i zakresie każdego człowieka oraz społeczności ludzkich we wszystkich okresach ich życia. W istocie swej, przybierając postać rozmaitych konfiguracji, procesy edukacyjne towarzyszą człowiekowi od początku jego rozumnego istnienia aż po sam kres egzystencji. Ludzie bowiem edukowani są nie tylko obligatoryjnie w toku procesów organizowanych i realizowanych przez kadry profesjonalistów, lecz także przez osoby, które w sposób pozaprofesjonalny wychowują i kształcą innych, np. własne dzieci. Ponadto ludzie mniej lub bardziej świadomie podejmują na miarę swoich aspiracji i ambicji niemający kresu trud samokształcenia i samowychowania.

Każdy proces edukacji jest głęboko i rozlegle zakorzeniony w świecie wartości, gdyż poza nim w żaden sposób nie może być autentycznie spełnio-

ny. Człowiek bowiem, będący niekwestionowaną wartością, rodzi się i rozwija oraz spełnia się wielorako w nieprzeniknionym w swej różnorodności bogactwie wartości *universum* antroposferycznego. Ludzie nie tylko uczestniczą w procesach edukacyjnych, lecz także są ich kreatorami i realizatorami zarówno w odniesieniu do innych osób, jak i do samych siebie. Pełniąc owe edukacyjne role, ludzie *conditio sine qua non* dokonują aksjologizacji otaczającej rzeczywistości i w niej samych siebie, a także innych osób. Tenże wartościujący stosunek człowieka do świata niejako *a natura* dany i zadany jest każdej osobie jako wyzwanie na całe życie w intensywnie ewoluującej rzeczywistości, ewidentnie zaświadczając o jakości zajmowanego przez człowieka miejsca w *universum* antroposferycznym.

Współczesność niewątpliwie pozwala ludziom doświadczać niespotykanej wcześniej w toku dziejów możliwości dokonywania wyborów egzystencjalnie znaczących we wszystkich sferach życia, w tym rzecz oczywista – w świecie wartości. Jednakże w żadnym razie współczesne czasy nie rozwiązują kwestii niepewności w zakresie podejmowanych przez ludzi decyzji, ewokując wiele dylematów w tej mierze. Nic dziwnego zatem, że zagadnienie świata wartości z perspektywy edukacyjnej zatacza coraz szersze kręgi zainteresowań problemowych zwłaszcza w naukach pedagogicznych. Niemniej jednak podejmowane próby rozwiązywania piętrzących się problemów aksjologicznych w edukacji niezmiennie wywołują rozliczne wątpliwości i kontestacje, wyzwalając nieco, a niekiedy zupełnie nowe skomplikowane kwestie zakreślające bardziej rozległy horyzont problemowy *ex post* niż *ex ante*. Wyłania się w związku z tym pytanie natury zasadniczej, czy intensywnie ewoluująca współczesność bardziej stymuluje, czy wręcz przeciwnie – jest inhibitorem dla kreowania wymiaru aksjologicznego jednostek i zbiorowości społecznych w dobie konstruowania nowego modelu rzeczywistości społecznej oraz towarzyszących temu stanowi rzeczy oczekiwań dotyczących zaświadczenia człowieczeństwa przez ludzi.

Tymczasem na przestrzeni dziejów okazywało się niejednokrotnie, iż zainteresowanie kwestiami aksjologicznymi wzrasta znacząco właśnie w obliczu intensywnych i rozległych przemian oraz w związku z podejmowaniem prób projektowania nowego modelu rzeczywistości społecznej. Ludzie motywowani różnorodnymi przesłankami, będącymi zwłaszcza następstwem doświadczeń przez nich porażek i sukcesów, tudzież oczekiwań i zawodów życiowych, sytuując się pomiędzy zwątpieniem a nadzieją, podejmują różnorodne próby konstruowania nowego ładu i w nim samych siebie. Odpowiedzialne i twórcze uczestnictwo w owych przemianach ludzi współczesnych wymaga od nich legitymowania się nie tylko należytych zasobem wiedzy i umiejęt-

ności, lecz także odpowiednimi kompetencjami na miarę XXI wieku, zwłaszcza kompetencjami aksjologicznymi, których wagę dostrzegał znamienicie Jan Amos Komeński, orzekając, iż: „Kto zyskuje w nauce, a traci na obyczajach, ten więcej traci niż zyskuje”.

Nauka jest przedmiotem permanentnej krytyki i w rezultacie tylko nieliczne idee mają szansę przetrwać pierwsze stadium krytyczne pomysłodawcy uczonego, poddającego analizie i ocenie własne przedsięwzięcia, ich wartości poznawcze oraz ewentualną przydatność praktyczną, jak również poprawność pod względem formalnym, a także zgodność z ustalonymi faktami empirycznymi z perspektywy prawomocności oraz adekwatności zastosowanych metod wiodących do osiągnięcia założonego celu. Weryfikacji poddawany jest ów stan rzeczy w toku kolejnych stadiów krytyki naukowej za sprawą intersubiektywnej kontrolowalności i intersubiektywnej komunikowalności.

Zadaniem priorytetowym aksjologii pedagogicznej – subdyscypliny w systemie nauk pedagogicznych jest kreowanie życia wartościowego, wprowadzanie ludzi w życie wartościowe, prowadzenie ku życiu wartościowemu za sprawą wieloaspektowego koncentrowania się na kwestiach rozpoznawania, rozumienia, akceptowania i urzeczywistnianiu wartości przez człowieka poszukującego swojego miejsca w świecie w toku procesów odpowiedzialnego wartościowania. Wartościowanie, przenikając głęboko całokształt egzystencji człowieka, ewidentnie zaświadcza jakość człowieczeństwa jedynej istoty żywej zdolnej do refleksji nad tym, jak jest, jak być powinno, zastanawiającej się nad tym, dlaczego nie jest tak, jak być powinno i co należy uczynić, aby ów stan rzeczy zmienić.

BIBLIOGRAFIA

- BRONK A., MAJDAŃSKI S., Kłopoty z porządkowaniem nauk: perspektywa naukoznawcza, „Nauka” 1/2009, s. 47-66.
- CHAŁAS K., Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki, t. I: Godność, wolność, odpowiedzialność, tolerancja, Lublin–Kielce: Wydawnictwo Jedność 2003.
- CHAŁAS K., Wychowanie ku wartościom wiejskim jako szansa integralnego rozwoju wychowanka, Lublin: Wydawnictwo KUL 2007.
- CHAŁAS K., KOWALCZYK S., Wychowanie ku wartościom narodowo-patriotycznym. Elementy teorii i praktyki, t. II: Naród, ojczyzna, patriotyzm, państwo, pokój, Lublin–Kielce: Wydawnictwo Jedność 2006.
- CHAŁAS K., MAJ A., MARIAŃSKI J., Wychowanie ku wartościom religijnym. Elementy teorii i praktyki, Lublin–Kielce: Wydawnictwo Jedność 2009.
- KUKOŁOWICZ T., NOWAK M. (red.), Pedagogika ogólna. Problemy aksjologiczne, Lublin: RW KUL 1997.

- MAJ A., Aksjologia pedagogiczna, w: K. CHAŁAS, A. MAJ (red.), Encyklopedia aksjologii pedagogicznej, Radom: Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne 2016, s. 87-91.
- MICHAŁEK R., Głos w sprawie klasyfikacji nauki, „Nauka” 3/2008.
- MILERSKI B., ŚLIWERSKI B. (red.), Pedagogika. Leksykon PWN, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2000.
- NOWAK M., MAGIER P., SZEWCZAK I. (red.), Antropologiczna pedagogika ogólna, Lublin: Wydawnictwo KUL, Wydawnictwo Gaudium 2010.
- OKOŃ W., Nowy słownik pedagogiczny, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2004.
- OLBRYCHT K. (red.), Edukacja aksjologiczna, t. I: Wymiary – kierunki – uwarunkowania, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 1994.
- OLBRYCHT K. (red.), Edukacja aksjologiczna, t. II: Odpowiedzialność pedagoga, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 1995.
- OLBRYCHT K. (red.), Edukacja aksjologiczna, t. III: O tolerancji, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 1995.
- OLBRYCHT K. (red.), Edukacja aksjologiczna, t. IV: Wybrane problemy przekazu wartości, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 1999.
- OSSOWSKI S., O osobliwości nauk społecznych, Warszawa: PWN 1983.
- OSTROWSKA U. (red.), Aksjologiczne aspekty relacji interpersonalnych w edukacji, Kraków: Oficyna Wydawnicza IMPULS 2002.
- OSTROWSKA U. (red.), Aspekty aksjologiczne w edukacji, Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie 2000.
- OSTROWSKA U., Aksjologiczne podstawy wychowania, w: Pedagogika, podstawy nauk o wychowaniu, t. I, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne 2006.
- OSTROWSKA U., Doświadczenie wartości edukacyjnych w szkole wyższej, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane ATR w Bydgoszczy 1998.
- OSTROWSKA U., Studenci wobec godności. Między nieodzownością a kontestacją, Kraków: Oficyna Wydawnicza IMPULS 2004.
- OSTROWSKA U., Język edukacji akademickiej w opinii studentów pedagogiki UWM w Olsztynie i UKW w Bydgoszczy, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy 2008.
- OSTROWSKA U., TCHORZEWSKI DE A.M. (red.), Etos pedagogów i edukacji wobec problemów globalizacji, Bydgoszcz–Olsztyn: Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego 2002.
- OSTROWSKA U. (red.), Edukacja przełomu wieków wobec kwestii aksjologicznych, Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie 2001.
- OSTROWSKA U. (ed.), In the Circle of Axiological Problems of Academic Education, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy 2013.
- PILCH T. (red.), Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, t. I: A-F, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2003.
- PILCH T. (red.), Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, t. IV: P, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2005.
- POPPER K., W poszukiwaniu lepszego świata, przeł. A. Malinowski, Warszawa: Wydawnictwo KiW 1997.
- SIEMIANOWSKI A., Człowiek a świat wartości, Gniezno: Wydawnictwo Gaudinium 1993.
- SUCH J., SZCZEŚNIAK M., Filozofia nauki, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM 2000.
- ŚLIWERSKI B. (red.), Pedagogika, podstawy nauk o wychowaniu, t. I, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne 2006.
- ŚLIWERSKI B., Pedagogika, pedagogika wobec edukacji, polityki oświatowej i badań naukowych, t. II, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne 2006.

- ŚLIWERSKI B. (red.), *Pedagogika, subdyscypliny wiedzy pedagogicznej*, t. III, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne 2006.
- ŚLIWERSKI B. (red.), *Pedagogika, subdyscypliny i dziedziny wiedzy o edukacji*, t. IV, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne 2010.
- TCHORZEWSKI DE A.M. (red.), *Odpowiedzialność jako wartość i problem edukacyjny*, Bydgoszcz: Wydawnictwo WERS 1998.
- TCHORZEWSKI DE A.M., ZWIERZCHOWSKI P. (red.), *Sens życia – sens wychowania*, Bydgoszcz: Wydawnictwo WERS 2001.
- TCHORZEWSKI DE A.M., WOŁOZYN-SPIRKA W.M., *Tolerancja jako wartość i problem edukacyjny*, Bydgoszcz: Wydawnictwo WERS 2000.
- TCHORZEWSKI DE A.M. (red.), *Wolność jako wartość i problem edukacyjny*, Bydgoszcz: Wydawnictwo WERS 1999.
- WEBER M., *Obiektywność poznania w naukach społecznych*, przeł. S. Skwieciński, w: *Problemy socjologii wiedzy*, wybór A. Chmielecki i inni, Warszawa: PWN 1985.

AKSJOLOGIA PEDAGOGICZNA – SUBDYSCYPLINA NAUKOWA PEDAGOGIKI
(*IN STATU NASCENDI*)

S t r e s z c z e n i e

Aksjologia pedagogiczna to subdyscyplina pedagogiki, która powstała na skrzyżowaniu dwóch dyscyplin naukowych – pedagogiki ogólnej i aksjologii. W kompendiach wiedzy i w literaturze przedmiotu niejednokrotnie bywa pomijana. Dotychczasowy dorobek naukowy aksjologii pedagogicznej jest bogaty. Wymaga on krytycznego uporządkowania i motywuje do dalszego rozwoju subdyscypliny w aspekcie poznawczym, metodologicznym, empirycznym oraz w sferze praktycznej.

Słowa kluczowe: aksjologia pedagogiczna; subdyscyplina; dorobek naukowy; rozwój.

PEDAGOGICAL AXIOLOGY – SCIENTIFIC SUBDISCIPLINE OF PEDAGOGY
(*IN STATU NASCENDI*)

S u m m a r y

Pedagogical axiology is a subdiscipline of pedagogy, that arose in the middle of two scientific disciplines – general education and axiology. In many compendiums of knowledge and literature of subject pedagogical axiology is repeatedly ignored. The past academic achievements of pedagogical axiology are rich. It requires critical ordering and motivates the further development of this subdiscipline in cognitive, methodological, empirical, and practical aspects.

Key words: pedagogical axiology; subdiscipline; academic achievements; development.